

KHO 2024:80 – poliisin tiedonsaantioikeus kadonneen henkilön etsimiseksi

1. Johdanto

Korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) tapauksessa KHO 2024:80 oli kysymys siitä, että poliisi oli pyytänyt HUS-kuntayhtymältä¹ tiedon siitä, oliko kadonneeksi ilmoitettu muistisairas henkilö sairaalassa. HUS kieltäytyi antamasta tietoa. KHO:n mukaan tieto henkilön olosta sairaalassa on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 25 kohdan perusteella salassa pidettävä. Julkisuuslain 29 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty. Poliisin tiedonsaantioikeudesta säädetään poliisilain (872/2011) 4 luvun 2 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.

Toisin kuin hallinto-oikeus KHO katsoi, että poliisilla oli oikeus saada tieto poliisilain 4 luvun 2 §:n nojalla ja että tiedonsaantioikeutta ei rajoittanut oikeudenkäymiskaaren (4/1734, OK) 17 luvun 14 §:n mukainen todistamiskielto. Tapauksessa poliisin tiedonsaantioikeuksien rajoittamista tarkasteltiin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun (732/2015) todistamiskieltoasäntelyn sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 13 §:n kannalta, joka on sittemmin kumottu. Nykyään potilastietojen salassapidosta ja käsittelystä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023, asiakastietolaki).

* *Helinä Tiura-Virta*, HTM, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto – *Evgeniya Kurvinen*, OTT, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto.

1. HUS-kuntayhtymä toimi ennen HUS-yhtymän perustamista. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain (615/2021, Uusimaa-laki) 2 §:n 4 momentin mukaan HUS-yhtymä on hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021, hyvinvointialuelaki) 58 §:ssä tarkoitettu hyvinvointiyhtymä. HUS-yhtymällä on järjestämisvastuu Uusimaa-lain 5 §:n 2 momentissa tarkoitetuista sekä sen vastuulle HUS-järjestämissopimuksessa sovitusta terveydenhuollon palveluista.

Tapauksessa poliisi suoritti kadonneen etsintää, joka kuuluu poliisin tehtäviin poliisilain 1 luvun 1 §:n perusteella. Poliisi voi toimittaa kadonneen etsimiseksi poliisitutkinnan, josta säädetään poliisilain 6 luvussa. Poliisilain 6 luvun 1 §:n mukaan poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Todistamiskieltojen soveltumista poliisin tiedonsaannin rajoituksina kadonneen etsinnässä onkin arvioitava myös poliisitutkintaa koskevan sääntelyn kannalta.² Poliisitutkinta kadonneen etsimiseksi toimitetaan vain, jos se on tarpeen poliisilain 6 luvun 1 §:n mukaan. KHO ei arvioinut asiaa poliisitutkintaa koskevien säännösten kannalta.

KHO:n argumentointi johti lopulta punnintaan, jonka mukaan tiedon luovuttamiseen poliisille henkilön mahdollisesta olinpaikasta liittyi paitsi painava yleinen etu myös painava yksityinen etu. Yleisen edun näkökulmasta tiedon saaminen oli tarpeen kadonneen henkilön etsintätoimien oikeaksi kohdentamiseksi ja niiden tehokkaaksi toteuttamiseksi. Yksityinen etu puolestaan liittyi siihen, että tiedon antaminen palveli kadonneen henkilön hengen ja terveyden suojaamista.³

Oikeustapauskommentissa analysoidaan KHO:n ratkaisuun 2024:80 peilaen sitä, rajoitetaanko laissa terveydenhuollon ammattihenkilöä ilmaisemasta poliisille, onko etsitty henkilö potilaana terveydenhuollon toimintayksikössä, kun poliisi toimittaa kadonneen etsimiseksi poliisitutkinnan.

Ensin tässä kommentissa selvitetään, voidaanko oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistamiskieltoja soveltaa kadonneen etsimiseksi toimitetussa poliisitutkinnassa. Sen jälkeen tutkitaan, estävätkö terveydenhuollon ammattihenkilöä sitovat salassapitosäännökset poliisin tiedonsaannin kadonneen etsinnässä. Lopuksi arvioidaan tarkemmin KHO:n tekemää punnintaa painavan yleisen ja yksityisen edun merkityksestä poliisin tiedonsaantioikeuden kannalta poliisin etsiessä kadonnutta henkilöä.

2. Todistamiskieltojen soveltaminen poliisitutkinnassa

Tuomioistuimen tulkinnan mukaan nyt kommentoitavassa tapauksessa ei voitu soveltaa oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevia säännöksiä. Näitä säännöksiä sovelletaan yleisissä tuomioistuimissa niiden käsitellessä riita- tai rikosasiaa, eikä käsiteltävänä olevassa asiassa ollut kysymys riita- tai rikosasiasta vaan poliisi-

2. Selvitettäessä rikosta todistamiskieltoja sovelletaan esitutkintalain (805/2011) 7 luvun 8 §:n perusteella.

3. KHO 2024:80, kohta 40.

sin muusta lakisääteisestä tehtävästä kadonneen henkilön löytämiseksi.⁴ Poliisin toimittamaan esitutkintaan sovelletaan oikeudenkäymiskaaren todistamiskieltoja esitutkintalain (805/2011) 7 luvun 8 §:n perusteella.⁵ Todistamiskieltojen soveltumisesta poliisitutkintaan säädetään puolestaan poliisilaissa. KHO ei ottanut huomioon tulkinnassaan poliisitutkintaa koskevaa sääntelyä.

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään, että jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi. Poliisilain 6 luvun 1 §:ssä säädetään, että sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen muun muassa kadonneen henkilön löytämiseksi. Pykälän 2 momentissa säädetään, että poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä.

Poliisilain 6 luvun 2 §:ssä säädetään henkilön asemasta poliisitutkinnassa. Säännös on tältä osin erityissäännös poliisilain 6 luvun 1 §:n 2 momenttiin nähden ja täsmentää sitä, mitä esitutkintalain säännöksiä poliisitutkinnassa sovelletaan kuultaviin henkilöihin. Pykälän 4 momentin mukaan muuhun kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön sovelletaan todistajaa tai asiantuntijaa koskevia esitutkintalain säännöksiä: hänen on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Pykälän 1 ja 2 momentissa tarkoitettu henkilö, jota ilmaisuvollisuus ei koske, on ensinnäkin henkilö, jonka oikeuksiin tai velvollisuuksiin asia vaikuttaa ja johon sovelletaan esitutkintalain asianosaista koskevia säännöksiä. Toiseksi 1 ja 2 momentissa tarkoitetaan henkilöä, jonka osalta tutkitaan, onko hänelle määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, ja johon sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä.

Poliisitutkinnassa kuultavalla henkilöllä on siis ilmaisuvollisuus, kun hän ei itse ole asianosainen. Poliisilain 6 luvun 2 §:n 4 momentissa säädetään lisäksi, että poliisitutkinnassa, jossa selvitetään, onko henkilölle tuomittava tai määrättävä seuraamus, sovelletaan todistamiskieltoja. Pykälän mukaan henkilö on tällaisessa poliisitutkinnassa oikeutettu tai velvoitettu kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, mikäli hänellä olisi vastaava oikeus tai velvollisuus oikeudenkäynnissä. Säännös siis rajaa todistamiskieltojen soveltamisen vain poliisitutkintaan, jossa kysymys voi olla seuraamuksen määräämisestä tai tuomitsemisesta. Säännöstä on tulkittava siten, että muissa⁶ poliisitutkinnoissa ei sovelleta oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädettyjä to-

4. KHO 2024:80, kohta 43.

5. Ks. todistamiskieltojen soveltamisesta poliisin tiedonsaantioikeuteen Helinä Tiura-Virta – Evgeniya Kurvinen, Poliisin oikeus saada potilaan henkilöllisyystietoja selvittäessä rikosta. *Lakimies* 5/2023, s. 727–746.

6. Tällainen voi olla vaikkapa kadonneen etsimiseksi järjestetty tutkinta.

distamiskieltoja, joita esitutkinnassa sovellettaisiin esitutkintalain 7 luvun 8 §:n nojalla. Poliisilain 4 luvun 2 §:ssä säädettyä tiedonsaantioikeutta sovelletaan yhdessä poliisitutkintaa koskevan 6 luvun 2 §:n kanssa.

3. Salassapidosta poikkeaminen terveydenhuollossa

Tuomioistuin katsoi ratkaisussaan KHO 2024:80, että tieto henkilön olostsa sairaalassa on julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdan perusteella salassa pidettävä. Sikäli kuin kysymys on potilasasiakirjoihin sisältyvästä tiedosta, tieto on KHO:n mukaan myös potilaslain 13 §:n 1 momentin perusteella salassa pidettävä eikä asia ole arvioitavissa toisin potilaslain 13 §:n tultua kumotuksi vuoden 2024 alusta.⁷ KHO viittaa tässä asiakastietolain voimaantuloon. Sen 4 §:n 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastiedot ovat pysyvästi salassa pidettäviä. Asiakastiedolla tarkoitetaan potilastietoa ja sosiaalihuollon asiakastietoa. Potilastiedolla tarkoitetaan puolestaan potilasasiakirjaan ja muuhun terveydenhuollossa laadittuun asiakirjaan sisältyvää potilaan terveydentilaa tai toimintakykyä tai tämän saamaa terveystalveta koskevaa asiakastietoa. (Asiakastietolain 3 §:n 6 ja 7 kohta.)

Terveydenhuollossa salassapitosäännösten tarkoituksena on ennen kaikkea luottamuksellisen hoitosuhteen syntyminen ja ylläpitäminen, minkä vuoksi salassapitovelvollisuutta on lähtökohtaisesti tulkittava laajasti.⁸ Salassapitovelvollisuuden on katsottu ulottuvan kaikkiin potilasta koskeviin tietoihin ja jo tieto potilassuhteen olemassaolosta tai hoidettavana olemisesta on tulkittu salassa pidettäväksi.⁹ Tieto siitä, että henkilö on tai on ollut sairaalahoidossa, koskee henkilön terveydentilaa ja hänen saamaansa terveystalveta. Salassapitovelvollisuuteen keskeisesti liittyvä luottamuksellinen hoitosuhde muodostuu vain sellaiseen henkilöön, joka asioi terveydenhuollon toimintayksikössä hoidon saamisen tarkoituksessa.¹⁰ Tämän perusteella tieto siitä, että henkilö ei tietynä ajankohtana ole eikä ole ollut sairaalassa, ei sellaisenaan kuulu salassapitovelvollisuuden piiriin.

Tuomioistuin viittaa ratkaisunsa perusteluissa sekä julkisuuslain että potilaslain salassapitosäännökseen.¹¹ Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin

7. KHO 2024:80, kohta 36.

8. KKO 2011:91, kohta 6.

9. KHO 2018:93. Ks. myös Tiura-Virta – Kurvinen 2023, s. 729, 733.

10. Tiura-Virta – Kurvinen 2023, s. 733.

11. KHO 2024:80, kohta 36.

säädettä, asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta taikka hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta. HUS-yhtymä on hyvinvointialuelain (laki hyvinvointialueesta 611/2021) 58 §:ssä tarkoitettu hyvinvointiyhtymä, jonka toimielimiä ovat lain 61 §:ssä tarkoitettut yhtymävaltuusto, yhtymäkokous ja muut erikseen sovitut toimielimet. Julkisuuslakia sovelletaan viranomaisten asiakirjoihin. Viranomaisilla tarkoitetaan muun muassa hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän viranomaisia (julkisuuslain 4 §:n 1 momentin 4 kohta). Hyvinvointialueissa ei ole säädetty hyvinvointialueen tai hyvinvointiyhtymän viranomaisen käsitteestä. Julkisuuslain soveltamisalan piiriin kuuluvat hyvinvointiyhtymän monijäseniset toimielimet sekä johtajat ja yksittäiset viranhaltijat siltä osin kuin heillä on itsenäistä toimivaltaa.¹² HUS-yhtymä ei siten ole julkisuuslain tarkoittama viranomainen vaan viranomaisia ovat sen toimielimet.¹³

Julkisuuslaki on yleislaki suhteessa kumottuun potilaslakiin ja voimassa olevaan asiakastietolakiin. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin salassapitosäännös koskee lähtökohtaisesti muita kuin sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisia, joiden salassapitovelvollisuus perustuu erityislainsäädäntöön. Asiakastietolakia sovelletaan käsiteltäessä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja sosiaali- ja terveystietopalveluiden järjestämisen ja toteuttamisen käyttötarkoituksessa (asiakastietolain 2 §:n 1 momentti). Asiakastietolain 27 §:n 1 momentin perusteella potilasasiakirjoista tulee aina käydä ilmi muun muassa potilaan nimi ja henkilötunnus sekä palvelunantajan nimi ja yksilöintitunnus sekä merkinnän tekijän nimi ja ajankohta.¹⁴ Palvelunantajalla tarkoitetaan muun muassa viranomaista ja julkisoikeudellista yhteisöä, joka järjestää tai toteuttaa terveystietopalveluja (asiakastietolain 3 §:n 11 kohta). Palvelunantajalla voi olla useita terveydenhuollon toimintayksiköitä, kuten sairaaloita, terveyskeskuksia ja terveysasemia. Toisin kuin KHO on nyt kommentoitavassa ratkaisussa katsonut, HUS-yhtymän hallussa oleva tieto henkilön olosti sairaalassa on potilasasiakirjoihin merkittävä tieto, jonka salassapito on määräytynyt potilaslain ja sen tultua kumotuksi asiakastietolain, ei julkisuuslain, mukaan.

Salassa pidettävää asiakastietoa sisältävää asiakirjaa taikka sen kopiota tai tulostetta ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sivullisen nähtä-

12. Ks. myös hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskeväksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi 241/2020 vp, s. 1049.

13. Ks. myös Tomi Voutilainen, Lainsäädäntö sekä hyvinvointialueiden hallinto- ja palvelurakenteet hallintosäännöissä – absurdin hallintorakenteen siemen. *Focus Localis* 52(2) 2024, s. 6–8.

14. Asiakastietolaissa potilasasiakirjaan edellytetään merkittävän palvelunantajan sijasta palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan nimi ja yksilöintitunnus, vaikka palvelunjärjestäjän ja -tuottajan käsitteet poistettiin lakiehdotuksesta. Ks. sosiaali- ja terveystietovaluokunnan mietintö (HE 246/2022 vp laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä sekä siihen liittyviksi laeiksi) 48/2022 vp, s. 11–12.

väksi tai käytettäväksi (asiakastietolain 4 §:n 2 momentti). Asiakastietolain 6 §:n mukaan salassapidosta saa poiketa asiakkaan suostumuksella tai jos siitä on asiakastietolaissa tai muussa laissa säädetty. Salassapidosta poikkeamista koskeva säännös ei vastaa julkisuuslain (26 §:n 1 momentti ja 29 §:n 1 momentti) eikä myöskään kumotun potilaslain (13 §:n 3 momentti) sanamuotoa, jonka mukaan salassapidosta voidaan poiketa, ”jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty”. Asiakastietolain esitöissä on todettu, että salassa pidettäviä asiakastietoja saa luovuttaa sivulliselle, jos asiakastietolaissa tai muussa laissa on erikseen säädetty tiedonsaantioikeudesta tai oikeudesta luovuttaa tietoja.¹⁵ Lain esitöiden perusteella ei vaikuta siltä, että lainsäätäjällä olisi ollut tarkoitus muuttaa salassapitosääntelyn systematiikkaa poistamalla nimenomaisuutta koskeva vaatimus. Sanamuodon muutoksella näyttää kuitenkin olevan odottamaton heijastevaikutus. Toisin kuin KHO on tulkinnut, sanamuodon muutos aiheuttaa sen, ettei asiakastietolain 6 § asetu poliisin tiedonsaantioikeuden ja poliisitutkinnan ilmaisuvollisuussäännöksen edelle, kun kysymys on kadonneen etsimisestä, jossa henkilön potilastieto käytetään henkilön oman hengen ja terveyden turvaamiseksi.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 16 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuudesta pitää salassa potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot säädetään asiakastietolaissa. Ammattihenkilölaki ei sisällä nimenomaista kieltoa, vaikka lain 17 §:ään perustuva terveydenhuollon ammattihenkilöä sitova salassapitovelvollisuus on asiakastietolaissa säädettyä laajempi, kun se koskee myös sellaisia yksityisen tai perheen salaisuuksia, joita ei merkitä potilasasiakirjaan.

KHO viittaa poliisilain esitöihin¹⁶, joiden mukaan poliisille on haluttu antaa laaja tiedonsaantioikeus silloin, kun kysymys on poliisin laissa säädettyjen tehtävien kannalta tarpeellisista tiedoista. KHO toteaa seuraavaa: ”Hallituksen esityksessä viitataan poliisin laajaan tehtäväalueeseen ja todetaan, että sen yksilöiminen etukäteen, millaisia tietoja poliisi tarvitsee miltäkin viranomaistaholta voidakseen täyttää yhteiskunnalliset velvoitteensa, on käytännössä mahdotonta. Tiedonsaantioikeus on siten kussakin yksittäisessä tilanteessa harkittava tapauskohtaisesti.”¹⁷ Niissä tilanteissa, joissa poliisi pyytää saada tietoa etsityn henkilön potilaana olost terveydenhuollon toimintayksikössä, sen on perusteltava pyyntönsä ja tiedon tarpeellisuus tilanteen vaatimassa laajuudessa, jotta terveydenhuollon ammattihenkilö kykenee tekemään tapauskohtaisen harkinnan tiedon antamisesta.

15. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 246/2022 vp, s. 67.

16. Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilain laiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 57/1994 vp, s. 66.

17. KHO 2024:80, kohta 39.

4. Yleinen ja yksityinen etu tiedonsaannin perusteena

Viranomaisen on poliisin tiedonsaantia koskevassa päätöksenteossa tehtävä punnintaa salassapito- ja tiedonsaanti-intressien välillä. KHO toteaa, että kun kysymys on poliisin oikeudesta saada salassa pidettävä terveystieto tai sellaiseen tietoon verrattavissa oleva tieto esimerkiksi kadonneen henkilön olinpaikasta tämän hengen ja terveyden suojelemiseksi, tiedon luovuttamiseen poliisille henkilön mahdollisesta olinpaikasta liittyy sekä painava yleinen etu että painava yksityinen etu. KHO toteaa: ”Yleisen edun näkökulmasta tiedon saaminen on tarpeen kadonneen henkilön etsintätoimien oikeaksi kohdentamiseksi ja niiden tehokkaaksi toteuttamiseksi. Samalla tiedon antaminen palvelee myös kadonneen henkilön hengen ja terveyden suojaamista.” KHO katsoo siis, että poliisin tiedonsaanti-intressiä on kyseisessä tapauksessa pidettävä painavampana kuin tarvetta suojata asianomaisen henkilön yksityiselämää ja yksityisyyttä.¹⁸ Näillä perusteilla KHO toteaa, että tietoa siitä, onko kadonneeksi ilmoitettu henkilö sairaalassa vai ei, on pidettävä poliisille poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti kuuluvan kadonneen henkilön etsimistä koskevan tehtävän suorittamisen kannalta poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellisenä. KHO toteaa lisäksi, että tiedon antamista poliisille ei ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. Poliisilla on siten lähtökohtaisesti ollut oikeus saada pyytämänsä tiedot julkisuuslain tai potilaslain salassapitosäännösten estämättä.¹⁹

KHO:n tulkinnassa on merkittävää se, että se rakentaa uudenlaista tulkintaohjetta siitä, miten potilastietoihin kuuluvien tietojen osalta on tapauskohtaisesti arvioitava eri tietojen luonnetta erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat henkilön omat tiedot, joiden antamisella voitaisiin turvata hänen omat painavat yksityiset etunsa. Samansuuntaisesti asiaa lähestyi ensimmäisessä oikeusasteessa erimielisen äänestyslauseannon antanut tuomari, jonka mukaan asiassa tulisi suorittaa perusoikeuspunnintaa perustuslain (731/1999) 7 ja 10 §:n välillä. Hän totesi, että poliisin tiedonsaanti henkilön sairaalassa olosta ja sen perusteella poliisin mahdollisuus ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin muistisairaana vanhuksen löytämiseksi tai todeta henkilön olevan turvassa toteuttaisi kyseisessä tapauksessa hierarkiassa korkeampaa perusoikeutta eli oikeutta elämään ja turvallisuuteen.²⁰ Kun oikeussäännöt jättävät tietojen antamista koskevat edellytykset hyvin tulkinnanvaraisiksi ja jopa aukollisiksi, on tietojen luovuttamista perusteltava perusoikeuksien ja niihin palautuvien intressien punninnalla.²¹

18. KHO 2024:80, kohta 40.

19. KHO 2024:80, kohta 41.

20. Helsingin HAO 8.11.2022 t. H6376/2022, erimielinen äänestyslauseunto.

21. Ks. Arto Kauppi, Potilastiedot ja poliisin tiedonhankinta. WSOYpro 2007, s. 357–358.

KHO:n tulkintaa voidaan pitää subjektiivisena teleologisena tulkintana. Ratkaisevana elementtinä on poliisilain esitöistä tulkittu lainsäätäjän tahto siitä, että poliisin tiedonsaantioikeus on tarkoituksella laaja ja sitä tulisi arvioida tapauskohtaisesti. KHO tulkitsi potilaslain 13 §:ää poliisin tiedonsaantioikeuden kannalta *e contrario*, sillä se katsoi, että potilaslaki ei nimenomaisesti kiellä eikä rajoita tiedon antamista kadonneen henkilön sairaalassa olosta poliisille, kun kysymys on henkilön omista tiedoista tämän itsensä hengen ja terveyden suojaamiseksi. Tutkimuksen mukaan potilastiedon ilmaisemista poliisille voidaan arvioida henkilön hypoteettisen suostumuksen konstruktion avulla, kun kysymys on tilanteesta, jossa henkilön omia potilastietoja luovutettaisiin henkilön oman hengen ja terveyden suojaamiseksi. Tällöin lähtökohtana on ajatus siitä, että henkilön voidaan olettaa haluavan saada apua henkensä turvaamiseksi ja siten hän antaisi suostumuksensa tietojen luovuttamiselle, jos voisi.²²

Myös yleisen tietosuojasetuksen²³ sääntelystä on tulkittavissa samanlainen oletus. Tietosuojasetusta ei sovelleta viranomaisen oikeuteen antaa tietoja. Analogisesti voidaan kuitenkin huomioda se, että tietosuojasetuksen 9(2)(c) artiklassa sallitaan erityisten henkilötietyryhmien käsittelyn oikeusperustaksi rekisteröidyn tai toisen luonnollisen henkilön elintärkeät edut – toisin sanoen tilanne, jossa on kysymys jonkun hengenvaarasta – jos henkilö on fyysisesti tai juridisesti estynyt antamasta suostumustaan. Tietosuojasetuksen voidaan katsoa tukevan tulkintaa siitä, että henkilön omia terveystietoja voidaan antaa toiselle viranomaiselle tilanteessa, jossa niitä käytetään henkilön oman hengen ja terveyden turvaamiseen.

KHO perustelee tulkintaansa myös painavalla yleisellä edulla. Tämän reaali-argumentin mukaan yleisen edun näkökulmasta tiedon saaminen on tarpeen kadonneen henkilön etsintätoimien oikeaksi kohdentamiseksi ja niiden tehokkaaksi toteuttamiseksi.²⁴ Yleinen etu voidaan KHO:n lausunnon perusteella ymmärtää viranomaisen tehokkuus- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökulmaksi, joka voidaan nähdä yhtäältä yhteiskunnan taloudellisia intressejä koskevana kysymyksenä.²⁵ Toisaalta KHO:n perustelua avaa poliisilaitoksen hallinto-oikeudelle antama selvitys. Siinä todetaan poliisille olevan ennen ”laajamittaisten etsintö-

22. Kaupin mukaan hypoteettinen suostumus on perusteltu lähtökohta tietojen luovuttamista koskevassa harkinnassa, mutta yksinomaisten konstruktiona se jää perusteltavuudeltaan heikoksi. Kauppi 2007, s. 330.

23. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta. EUVL L 119, 4.5.2016, s. 1.

24. KHO 2024:80, kohta 40.

25. Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) päätös M. S. v. Sweden 27.8.1997, 20837/92. Tapauksessa EIT:n mukaan henkilön terveystietojen luovuttamista toiselle viranomaiselle voit- tiin pitää hyväksyttävänä yhteiskunnan taloudellisen hyvinvoinnin suojelemiseksi. Vaikka tapauksessa oli kysymys puuttumisesta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8(1) artiklassa turvattuun oikeuteen yksityiselämään, siihen soveltuivat 8(2) artiklan oikeuden rajoitusperusteet.

jen käynnistämistä” tärkeää saada tieto, onko henkilö mahdollisesti turvallisesti sairaalassa.²⁶ Yleisen edun kannalta asiassa ei ole kysymys pelkästään viranomaisen tehokkuudesta vaan yleisestä turvallisuudesta: poliisi – mahdollisesti yhdessä muiden viranomaisten ja sidosryhmiensä kanssa – joutuu sitomaan resurssiaan laajoihin etsintöihin, jolloin nämä voimavarat ovat pois yleisen turvallisuuden valvonnasta ja muun muassa rikosten ennalta estämisestä ja selvittämisestä. Jos henkilö on sairaalassa eikä poliisi voi saada siitä tietoa, viranomaisvoimavaroja sitovat etsinnät voivat jatkua pitkäänkin. Tilanne on tällöin jopa absurdi, kun tieto henkilön sairaalassa olosta on samaan aikaan terveydenhuollon viranomaisilla. Tutkimuksessa on todettu, että julkiset intressit ovat painavat tilanteessa, jossa sidotaan yhteiskunnan resurssija etsintöihin, eikä henkilön etsintään käytettävien yhteiskunnallisten resurssien priorisointia suhteessa potilaan oikeuteen salata oleskelunsa terveydenhuollon yksikössä voitane asettaa kyseenalaiseksi.²⁷

5. Lopuksi

Oikeudenkäymiskaaren todistamiskiellot eivät rajoita tietojen antamista poliisille sen toimittaessa poliisitutkinnan kadonneen henkilön etsimiseksi. Tieto henkilön olosta sairaalassa on potilasasiakirjoihin merkittävä tieto, jonka salassapito määräytyy asiakastietolain mukaan. Terveydenhuollon ammattihenkilön ammattihenkilölakiin perustuva salassapitovelvollisuus täydentää asiakastietolain salassapitosääntelyä. Salassa pidettävää potilastietoa saa paljastaa poliisille, jos laissa on siitä erikseen säädetty (asiakastietolain 6 §). Poliisilla on poliisilain 4 §:n 2 momentin nojalla päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. Nimenomaista kieltoa paljastaa potilasasiakirjaan sisältyvää tietoa poliisille ei ole voimassa olevassa lainsäädännössä säädetty. Terveydenhuollon ammattihenkilöä sitova salassapitovelvollisuus ei estä poliisin tiedonsaantia potilasasiakirjasta, jos potilastietoa käytetään kadonneen etsimisessä henkilön oman hengen ja terveyden turvaamiseksi.

Kaiken kaikkiaan sääntely poliisin oikeuksista saada potilaan tietoja erityisesti muissa kuin rikoksen selvittämistä koskevissa yhteyksissä on tulkinnanvaraista ja aukollista. KHO:n yleisen ja yksityisen edun punnintaa käsillä olevassa tapauksessa on pidettävä hyväksyttävänä, koska sekä yksityiset että yleiset intressit yhdessä puoltavat tietojen antamista. Jos tulkinta tehtäisiin ilman tilannekoh-

26. Helsingin HAO 8.11.2022 t. H6376/2022.

27. Kauppi 2007, s. 332.

taista perusoikeuksiin pohjautuvien intressien punnintaa, se johtaisi tosiasiallisesti viranomaisen toimintaedellytysten hankaloittamiseen, mikä vaikuttaisi sekä yhteiskunnallisten resurssien käyttöön että yleiseen turvallisuuteen. Yksityisten etujen kannalta tulkinnassa on perusoikeuksien kokonaisuuden kannalta merkittävää se, että henkilön omien tietojen antamista eli puuttumista hänen yksityiselämänsä ja henkilötietojensa suojaan suhteutetaan siihen, että tietoja käytetään henkilön oman edun eli hengen ja terveyden turvaamiseen.

Helinä Tiura-Virta – Evgeniya Kurvinen